

ЙОЗЕФ НЕСВАДБА ИЗГУБЕНОТО ЛИЦЕ

Превод от чешки: Невена Захариева, 1984

chitanka.info

ТРАКТАТ ЗА ЧОВЕШКИТЕ КАЧЕСТВА

Кордони от полицаи затвориха Хусова улица от двете страни. Говореше се, че ще пристигнат танкове. Убиецът се бил забарикадирал в храма и оттам контролирал цялата околност. На амвона имал склад с оръжие. Преди малко беше разпръснал настъпващите полицаи с тежка картечница последен модел, която бърненският оръжеен завод едва преди няколко седмици бе представил за одобрение на Министерството на отбраната. Откъде се беше взел този модел в доминиканския храм? Как се бе озовал в него убиецът, който преди това бе застрелял няколко клетки монаси? Политическо престъпление ли бе това, или опит за обир на скъпоценностите в храма? Никой не знаеше. Улицата беше тиха, стражарите от двете ѝ страни не се осмеляваха да напуснат позициите си. Групичките зад тях растяха. Говореше се, че ще пристигнат танкове, но засега никой нищо не чуваше, наоколо цареше тишина, защото застреляните вече бяха престанали да стенат.

Той седеше на мястото на органиста. Преди малко беше разбрал, че амвонът явно е превърнат в малка крепост: сигурно са очаквали, че в Прага ще се стигне до улични боеве. Той откри бойниците в дебелите средновековни стени на храма. Разположи при тях оръжията. Те бяха последни модели, боеприпаси имаше за няколко дни. Лесно можеше да се съпротивлява срещу цяла армия, защото под стълбището беше открил и връзки гранати: противотанкови гранати. Лесно можеше да се съпротивлява срещу цяла армия, но не помисляше за това. Сегиз-тогиз поглеждаше към страничния олтар, който беше напълно разрушен от експлозията. Знаеше, че оттам го заплашва опасност. От време на време стреляше към този таен вход. С това искаше да наруши и тишината, която го заобикаляше и която му се струваше толкова ужасна, защото беше същата онази тишина, обграждаща човек винаги, когато влезеше тук от шумната улица — обикновената всекидневна тишина в един храм.

Той пишеше. Не се отбраняваше, защото възнамеряваше да избяга или да извърши преврат. Защищаваше последните часове от живота си, преди да се самоубие, понеже искаше да напише цялата истина. Трактат за човешките качества. Пишеше с молив върху грапавата опаковка на оръжието, друга хартия не беше открил тук. От време на време се подпираше с лакът върху клавиатурата на органа и тържествените звуци го стряскаха. Той се оглеждаше бегло по улицата и из кораба на храма, и като разбереше, че е сам, отново се навеждаше над записките. През днешния ден бяха изгубили живота си вече петнадесет души. Тази цена не е ли прекалено висока? Нима изводите му за човешките качества са наистина толкова важни?

Истинското му име беше Бартош и още като студент работеше в хирургията. Интересуваше го пластиката, подобряването и изменянето на лицата, проблемите на регенерацията. За човешките качества тогава мислеше малко. Та нали всъщност още не знаеше какъв е самият той. Искаше да работи, искаше да прави това, което му е интересно, и да има пари. Те му бяха необходими, защото беше беден. Беше завършил с абисинска стипендия. Цели пет години вярваше, че ще се откупи, но изведнъж получи диплома и нямаше пари дори за банкет по случай промоцията си. Изглеждаше, че наистина ще трябва да замине за Африка. А на всички бе известно, че там нашите млади лекари не работят в санаториуми. Професорът по хирургия му даде назаем пари, за да може поне да се отложи. За една година. През това време той възнамеряваше с частна практика да спечели пари за погасяване на дълга си. Напусна клиниката и се установи във вилната зона на Вършовице^[1]. Тя се състоеше от група къщурки, които строители спекуланти продаваха срещу умерени вноски. Но щом някой не можеше да изплаща вноските, държането им не беше никак умерено. Изхвърляха бедняка на улицата, без да му върнат нито کرونا. И понеже условията се влошаваха, собствениците на къщурките непрекъснато се сменяха. И все пак те се чувствуваха по-добре, отколкото съседите им. Непосредствено до тях, на другия бряг на Ботич имаше колония от временни постройки. Там хората припадаха от глад посред бял ден, и тамошните болни първи почнаха да идват при Бартош. Но нямаха с какво да му платят. Докторът се превърна в самарянин. Дълговете му растяха. А нощем сънуваше скорпиони, питони, алигатори, мухите цеце и други отвратителни тропически насекоми.

В колонията живееше и една банда, която се събираше в ламаринената кръчма „При китаеца“ на Апашкото мегданче. Там не се говореше за безработица, а за пари и богатства, които смелчаците могат да заграбят. Водач им беше някой си Урбан или Крояча, мъж с два пъти пробиван череп, крив нос и с два белега на лицето — най-опасният от всички. Тук, в околността на Апашкото мегданче, него учтиво го отбягваше дори полицейският патрул. Не искаха да го дразнят излишно. Надяваха се, че ще се укроти, щом ходи с Марион, както бе започнала да се нарича Маржка Новотна, след като откри общежитие за госпожици. „Един собственик на публичен дом няма да краде я“ — мислеха си полицаите. Те престанаха да се интересуват от Крояча и затова, когато пристигнаха при Занаятчийската банка, беше вече късно.

В нея през покрива бяха проникнали маскирани бандити, изключили алармената уредба, зашеметили касиерите и избягали с чакащата ги млекарска кола, която откраднаха същата сутрин и превърнали в малък танк. Минали през главните улици, като непрекъснато стреляли, и някъде на площада се прехвърлили в две лимузини. И следите им се загубили. Нападение, каквото Прага още не познаваше. Веднага се разбра кой е виновникът. Без разследване. Та нали никой друг освен Урбан-Крояча нямаше школовката на чикагския престъпен свят. Още на следващия ден по всички ъгли почнаха да разлепват плакати със снимката на Урбан, всички вестници поместиха фотографията му. Лицето му беше толкова характерно, че никой не разбираше как този човек разчита, че може да избяга. Та нали всяко дете ще познае такъв престъпник дори без да му го описват. Още същата вечер стражарите оградиха колонията във Вършовице и претърсиха основно всяка постройка, всяка барака. Но бандата не беше вчерашна. Тя напусна общежитието на Марион и никъде не остана и следа от нея. Урбан изчезна, като че ли потъна в земята.

— Няма да избяга далече — казваха си хората. — С това лице...

ОПЕРАЦИЯТА

Същото си мислеше и доктор Бартош, когато се връщаше вечерта у дома. Плакатът със снимката на Урбан беше залепен на стената, точно под надписа, че тук се приемат болни от девет до четири часа. Днес докторът беше донесъл нова табелка. Защото бе разбрал, че за тукашните пациенти елегантната скромност е без значение. Носеше голяма бяла табела, на която името му беше написано с яркочервени букви.

— Трябва да напомня за кръв... — беше казал бояджията. Той с най-голямо удоволствие би му нарисувал на фирмата счупена ръка с превръзка или как млад лекар се бори със смъртта — просто някакъв рекламен трик, който да подмами клиентите. Всичко това беше противно на Бартош. Той все още не беше свикнал с мисълта, че медицината е спекула. Парите му бяха необходими, за да купи инструменти за кабинета си, не можеше да ги прахосва за глупава реклама. Засега имаше само кушетка за прегледи, слушалка и малък хирургически прибор. Връщаше се тъжен у дома. Спря се. Зад бюрото му бе седнал Урбан-Крояча, с пистолет в ръката, целеше се в корема му. Марион бързо затвори вратата. Тя беше висока слаба блондинка с вечно разчорлена коса. Говореше с жаргон:

— Ни гък. И си опичай акъла. Или ще ти видя сметката.

Тя го ръгна с пистолета между лопатките и Бартош се приближи към Урбан. Урбан стана, усмихна се и се опита да се покаже вежлив, което изглеждаше още по-ужасно.

— Трябва да ни помогнете, господин докторе. Няма да загубите. Ще ви възнаградим богато... — И той сложи на бюрото няколко банкноти, откраднати от Занаятчийската банка. — Трябва да си променя вида...

— Как? — попита Бартош и се опита да отгатне каква е сумата, оставена на бюрото.

— Напълно.

— Но тия банкноти днес никой не може да размени. Сигурно вече следят номерата им. Или искате да проверите дали са отбелязали сериите, откраднати от вас, и дали ще ме арестуват при размяната?

Урбан се усмихна:

— Можеш да прибереш пищовите, Марион. Господин докторът е наш. — И напъха парите в чантата. — Щом не искате банкноти, можем да ви платим в злато. — Той сложи на бюрото една касетка. — Моля, погледнете. Тях можете да ги размените без риск навсякъде по света. Разбира се, само в случай, че не ме открият, защото иначе ще заминете с нас...

Бартош се наведе над касетката, после се изправи и почна да оглежда гангстера.

— Бих могъл да ви повдигна малко носа, да изгладя бръчките и да прибера ушите ви...

— Да не си полудял? — изпищя Марион-Маржка. — Така изглеждаше преди пет години. Ние се радваме, че сега ушите му са щръкнали, а носът извит. Знаеш ли колко ни струваше? — И тя извади предишната снимка на Урбан. — За този човек е обявена награда по целия Балкански полуостров за обира на Софийската поща...

— Какво лице предлагате тогава?

— Тъкмо това е най-трудното — отвърна му Урбан. — Вече са ми правени девет пластични операции. В Чикаго гангстерите имат на разположение цяла нелегална клиника, в Хамбург за хората от бранша работят най-малко четирима известни хирурзи, в Париж също. Навсякъде съм бил. Да не мислите, че съм се оставил да ми счупят носа при сбиване? Аз? Погледнете само — и той му показва свитата си мишница и огромния си бицепс, който напомняше реклама на „Алпа францовка“^[2] — На никого не позволявам да ми пипне лицето, само на първокласни хирурзи. А за вас чухме най-хубави неща...

— Нямам инструменти, средства, асистент...

— Аз съм завършила акушерство — каза Марион.

— Но вие не знаете как трябва да изглежда той. Така че работата е трудна. — И Бартош с въздишка погледна към касетката със злато.

— Известно ни е, че сте правили различни опити, които сега можете да изпробвате.

— Кой ви каза?

— Имаме сведения. Не сме дошли при вас без подготовка.

— Вярно е. — Бартош стана неспокоен и започна да се разхожда из стаята. — Занимавах се с един особен метод, как да се замени лицевата част на главата при смъртно изгорените. Вече бяхме постигнали и известни резултати, защото успяхме да открием течност, в която лицевата част на току-що починал човек можеше някак-си да преживее собствения му организъм и после да се постави на някой жив човек като маска...

— Заедно с очите ли? — жадно попита Урбан.

— Може би. Но с положителност цялото чело, челюстите, носът и фарингсът, така че би се променил малко и тембърът на гласа. Разбира се, всичко още се разработваше, когато се наложи да напусна клиниката.

— Известно ни е. Тъкмо затова дойдохме — каза Урбан. — Та сега аз мога да ви призная, че ако не беше вашата работа върху заменянето на лицата, никога не бих се осмелил да ограбя Занаятчийската банка. Но понеже знаем, че не искате да заминете за Африка, си казахме...

— Вие сте учудващо информирани. Но с инструментите, които имам, не мога със спокойна съвест да разрежа дори цирей.

Показаха му в съседната стая напълно новото оборудване, което бяха докарали, дори и портативен рефлектор.

— Добре. Но откъде ще взема ново го лице? Необходим ми е труп.

— Ще ви доставим. Малко се забави. Ще го донесат след полунощ.

ОТЕЦ ХОПАЛА

Временната колония край Вършовице не беше, разбира се, единствена по рода си в околностите на Прага по онова време. Същата колония имаше в Панкрац, отвъд Кръч, край Коширже, Злихов и почти навсякъде по периферията. Тези доказателства за кризата на цивилизацията израстваха край всички европейски градове — жилища, в които хората понякога живееха по-зле, отколкото през каменната ера. И наистина в някои от покрайнините на Прага безработните обитаваха каменоломни, пясъчни кариери и пещери, също както първобитните хора.

По този начин градът беше опасан от кръг от гладни и недоволни и това често причиняваше главоболия на тогавашните управници, кръг, който не можеше да разкъса никаква благотворителност, никакви инициативи във връзка с коледните елхи.

Тогава църковните сановници решиха да не оставят грижите за бедните в ръцете на дилетанти и безверници и назначиха в отделните колонии свои специални мисионери от францисканския орден, отци, които трябваше да се погрижат за това странно и недоволено стадо. Най-известен от тях беше отец Хопала.

— Скърбният светец е свят скърбящ. Светият скърбящ е скърбен светец... — казваше отец Хопала, мъж на средна възраст, който непрекъснато се усмихваше и беше дошъл в колонията със своя собствена представа за мисионерската работа. До тоя момент той беше проповядвал сред негрите в Судан, където още процъфтяваше човекоядството, и затова му се струваше, че тук, в покрайнините на града, нищо не може да го учуди. Преди литургията той организираше футболни мачове, а след литургията — танцови забави, като лично дирижираше джазовия оркестър, който иначе свиреше на процесите. Получи името отец Хопала, защото навремето беше компонирал джазов спиритуъл със сюжет за дева Мария.

В богоугодната си дейност той имаше двама големи и силни противници. „Сокол“, където тичаха младежите, жадуващи да

направят кариера и да проникнат в средните слоеве на обществото, и болшевиките. Със „Сокол“ бързо се справи, като основа организацията „Орел“, която по всичко приличаше на „Сокол“ с изключение на това, че членовете ѝ носеха сини ризи вместо червени и ходеха с униформата си не само на упражнения, но и на процесии и богослужби. С болшевиките работата беше по-сложна. Отначало той ходеше на техните събрания и там проповядваше за вечното блаженство и за правилото: кесаревото — кесарю, божие — богу, а после започна да се надпреварва с тях. Искаше да използва същите методи както при борбата със „Сокол“. Основа своя християнска профсъюзна организация, почна да се интересува от положението във височанските заводи и при най-близката стачка постави още по-големи изисквания от комунистите.

Но директорите на заводите бяха набожни хора, някои ходеха на черква, а някои дори се изповядваха. Каква изненада беше за тях да видят попа сред червения стачен комитет. Веднага се втурнаха към телефоните.

Отецът беше върнат обратно в манастира, накараха му се, без да разберат, че наистина най-искрено желае да се грижи за поверените му души, сметнаха, че е минал на страната на най-злите врагове на черквата, и искаха да го пратят отново при човекоядците в Судан. Но този път както никога Хопала отказа да се подчини, макар подчинението да е главната добродетел на монасите францисканци. Чувствуваше, че твърде много е свикнал с колонията, знаеше, че никой друг няма да се грижи за тези нещастници като него и беше убеден, че не бива да ги напуска. И той се върна сред тях с тъжна усмивка и без расо, в обикновен костюм конфекция, който му беше малък, защото беше постъпил в ордена преди много години, още като слабичък младеж. Пишеше протестните писма на угнетените хора, грижеше се за болните, помагаше на опечалените и отстояваше правата на онеправданите. На това се беше посветил целият. Хранеше се с отпадъци от близкия бюфет като най-голям клетник от клетници ге. Но точно така искаше да живее. Нощуваше в някаква нисичка колиба, която по-рано може би е служила за убежище на някое куче, вместо съдове имаше една-единствена голяма консервена кутия и ядеше по веднъж на два дни. Бързо отслабна и дрехите му станаха по мярка,

промени се и отпадна, но си запази усмивката, заради която много хора го смятаха за светец.

Той искаше винаги да бъде със своите хора, ходеше вече и на манифестации и дори на три пъти го откарва ха в полицията, където му крещяха като на всички без работни. Само че отчето не се боеше от тях. Единственото му желание в живота беше да помага на хората. А нямаше и никакъв имот, ето защо не го беше страх от никого. Нито от стражарите, нито от гангстерите.

Но той беше забравил, че и неговото свято усмихнато лице си има цена.

Мъртвецът, когото донесоха след полунощ на Бартош, беше самият отец Хопала.

КАРИЕРАТА

Във Виена се пишеше Бартош по немски. И имаше успех. Не беше работил в клиниката на професор Кирхенбрух и половин година, когато в специализирания печат излязоха първите трудове с неговото име. Жените му се възхищаваха, колегите го хвалеха, почти нямаше врагове. Пък и защо? На един толкова богат човек не е нужно да воюва за положението си, не е нужно да се надпреварва с другите. Та той работеше безплатно в института. И дори след всяка по-сложна операция изпращаше малки подаръци на професора, на старшата и на операционната сестра. Имаше модерна кола и разкошен апартамент на виенския булевард „Пршикопи“^[3]. След едно заседание на дружеството на хирурзите Кирхенбрух го покани на вечеря. Там се запозна с Нарциса Кирхенбрух, която за разлика от баща си беше хубава, никога не ругаше и не дъвчеше изгаснали пури. Тя беше девойка, възпитана за богат съпруг. Бартош дори и във Виена не беше забравил, че преди всичко трябва да осъществи своето епохално откритие, да разработи новия регенеративен метод, но разбра, че е по-добре да твори в охолство, отколкото в нищета. А чрез брака си с Нарциса той щеше да си осигури охолен живот и бъдещата кариера. Разбира се, майка ѝ не беше доволна, защото очакваше, че ръката на дъщеря ѝ ще поиска някой благородник или американски милионер, но професорът си спомни, че самият той беше започнал като военен хирург с най-мръсните случаи, и заяви, че са важни парите и способностите, които младият човек явно притежава, и че плюе на потеклото. Бартош беше сирак, роден бог знае къде, името на родното му село не можеше да произнесе почти никой във Виена. И тъкмо затова той трябваше да се облича още по-елегантно и да поднася още по-скъпи подаръци. След един голям пръстен с бисер и госпожа Кирхенбрух започна да се усмихва. Нарциса му се усмихваше от самото начало.

— Един следобед той я закара от тенискорта в апартамента си и само седмица след това Виена научи за годежа им. Вестниците

поместваха снимката му с Нарциса и разни измислици за потеклото му и техният годеж засенчи за известно време дори новините за преследването на опозицията в Германия. Поръча си нов син фрак. И все пак тази вечер едва не закъсна. Задържа го Марион. Дотича чак в апартамента му.

— Извинете, госпожице, наистина бързам...

Но тя продължаваше да стои на вратата, измъчена и уплашена.

— Трябва да ни помогнете. Трябва да ни спасите. Случи се нещо ужасно. Крояча стана наузнаваем! — извика нещастницата.

— Но нали тъкмо това искахте? Затова ми платихте толкова добре.

— Ама той сега се държи другояче! Като че ли и характерът му се измени. Знаете ли, никой от нас не подозираше колко е известен този отец.

— Какъв отец?

Тя му разказа всичко за трупа.

— И представете си, той е познат навсякъде, във всички колонии около Прага. Като го срещнат, малките деца и старите баби му целуват ръцете. Представете си. Целуват ръцете на крадец и убиец. А да можете да видите само, колко му е приятно. Мъжете го канят на събранията си, забърка се в техните спорове с фабрикантите. Бившият съдружник на три чикагски публични дома иска да се бори за по-добро бъдеще на човечеството. Посещава болни и сакати, носи милостиня на просяци. Та това сигурно бие на очи. Откъде такъв бедняк като Хопала ще има толкова пари? А вие така хубаво му пришихте неговото лице, че вече го бъркам и в леглото. И там е готов да изрежда една след друга молитвите. Изобщо не се среща с предишната банда. Увещава ни да сме се променили. Да се покаем за миналите си грехове. Докторе, това е ужасно...

— Аз не съм избирал трупа — отвърна нетърпеливо Бартош. Ще изгони насила тази жена, ако не си отиде доброволно. Какво ли ще каже бъдещата му тъща, ако го види с кого разговаря.

— Да, трябваше да се посъветваме с вас, така е, но нали Урбан сам си избра отчето? На няколко пъти се бяха скарвали, Хопала искаше да спаси душата му, непрекъснато го безпокоеше. Дори на мен се осмели веднъж да ми проповядва за Мария Магдалена. Смятахме, че няма да намерим по-невинна мутра. А ето на, сега ни отмъсти.

— Как? Та той никого не заплашва.

— А като ни убеждава да се предадем, като предлага да подарим цялата плячка на слепите, това дребна работа ли е? Ами че един ден в името на спасението той може да ни издаде на ченгетата...

— Съмнявам се — заяви Бартош и решително я изблъска навън. — Не съм чувал промяната на лицето да промени така един възрастен човек. Новият облик не може да окаже влияние върху характера, качествата и навиците, обусловени от средата, в която всеки живее от малък.

Остави я да стои на тротоара. И вечерта забрави всичко. Пиеше се шампанско и Нарциса беше прекрасна. Усмиваше се като ангел. За един час Кирхенбрух успя да напие цялата компания. Беше истински богатир. После изяде сам почти всичките кухненски запаси. Бартош седеше от дясната му страна и трябваше да му подражава във всичко. Това беше голяма чест, защото професорът го наричаше „Бартош“, а след полунощ „синчето ми“. Преди това му беше представил министърката на здравеопазването, която се напи най-рано от всички. Бартош смяташе, че от този ден започва кариерата му. Но всъщност тя свърши.

На следващата сутрин професорът почна да оперира сам, без да чака асистента си, както друг път. Секретарката не можа да обясни защо и само странно оглеждаше Бартош. В кабинета си той намери пръстена с розовия бисер. Върнали му го бяха без обяснение. А с него и всички подаръци, които беше изпратил на Нарциса или на професора. Забърза към операционната зала, без да обърне внимание на двамата незабележими мъже с бомбета в коридора. Помисли, че са роднини на оперирания.

Професорът работеше с маска на лицето, гледаше в раната и отговаряше с половин уста на Бартош.

— Няма да търпя в клиниката си крадци, драги господине. И няма да приема в семейството си рафиниран мошеник. Годежът ще бъде разтурен. Тоя срам ми се полага. Но заради това няма да оперирам по-лошо апандиситите. Така че вървете си. Отвън ви чакат...

Той беше обиден, нещастен и сърдит. Хвърляше на пода инструментите, които му се струваха тъпи, очите на операционната сестра бяха пълни със сълзи.

— Но това е грешка. Съвестта ми е чиста... — осмели се да възрази Бартош.

— Тия ги разправяйте в полицията. И им обяснете как сте се сдобили със скъпоценностите, съхранявани в ограбената банка. Подозирали са някакъв престъпник. Но са разкрили вас. Вървете или сам ще извикам тук детективите и спокойно ще рискувам да внесат зараза в залата. Защото вие заразихте честта ми, нехранимайко ниеден.

И му обърна гръб.

Бартош излезе оттам не на себе си. Спря се за миг в преддверието на операционната. Фигурите на преследвачите му се очертаваха върху матовото стъкло на летящата врата. Чакаха го. Знаеха, че не може да избяга. Той седна на една носилка... Това означава, че Крояча наистина се е променил. Марион беше права. Сигурно е издал другарите си. Трупата на налудничавия отец е представил за своя, така че той му е послужил два пъти. Но независимо дали го прави от хитрост или от набожност, сигурно е, че ще се спаси само той. Никъде няма да повярват на приказките за пришиването на лица, дори и при Кирхенбрух все още не знаят нищо за метода на Бартош. Това е ясно. А единственото лице, което харчи пари от Занаятчийската банка, е Бартош. Колко невнимателен беше. И за онази вечер няма никакво алиби. Наистина бе под един покрив с Урбан и с Марион, явно укриваше плячката им. Ще го разобличат, ще го хвърлят в затвора и кариерата му ще свърши. Но тъкмо тогава го хвана яд. Да не е заек, та да се остави така лесно да му видят сметката. Все ще съумее да се защити срещу този престъпник от международен мащаб, чието лице разглежда всяка вечер, защото го беше донесъл със себе си в консервиращата течност, за нови опити. И той помоли санитаря от операционната да го закара на количката в кабинета, понеже му било прилошало.

— Това е от годежа, господин докторе — усмихна се старецът. — Човек трябва да пие само колкото понася. Като животните. Те са разумни...

И така той го прекара покрай нищо неподозиращите детективи. Бартош се зави с чаршафа и като стигнаха в стаята му, скочи от количката. Даде на санитаря всичко, което му беше върнал професорът, избяга през пожарното стълбище. Пръстенът с бисера беше в джоба му. Знаеше, че не бива да се връща у дома. Искаше да се обади на

Нарциса. Щом чу гласа му, тя веднага затвори телефона. Би ли могла тази гъска да разбере положението? Но кой тогава? Към кого да се обърне? Къде да избяга? Цяла Виена го знаеше от съобщението във вестниците, всеки му е завиждал за добрата партия и всеки ще го познае сега, когато го търси полицията.

Сети се за Розен. Той беше млад лекар от Краков, с когото понякога работеха заедно и към когото Кирхенбрух се държеше грубо. Живееше под наем в бедна квартира някъде в покрайнините на града.

— Знаех, че ще дойдеш — каза на полски Розен, защото се боеше, че хазайката му подслушва. — Можеш да разчиташ на мен...

Разбира се, той вече беше чул всичко. Новината за крадеца, проникнал в клиниката и в семейството на известния хирург, се беше разнесла из града. Дори искали да внесат запитване в парламента за засилване контрола над лекарите чужденци.

— Вече и на мен гледат като на убиец — усмихна се Розен. — И на всекиго, който има донякъде славянско произношение.

— Но аз съм невинен — каза Бартош отчаяно и неубедително. Той разправи на Розен цялата история. Дори му обясни опитите си и му издаде тайната на регенеративната течност — всичко му разкри.

— Имаш ли доказателства?

— Нямам. Всеки ще каже, че съм си измислил всичко това. Та то е твърде фантастично, необикновено и голословно. И ако Крояча твърди противното, няма да мога да докажа нищо. Защото на лицето му естествено няма да открият нито един белег, нали знаеш какъв специалист съм. Извикай полицията. Но чак сутринта. Сега искам да се наспя. Още съм махмурлия от вчера. Като се сетя, че в Абисиния можех да ходя на лов за лъвове. Вместо това сега ще се люлея на въжето.

— Няма да се люлееш — каза Розен и тайствено се усмихна. — Можеш да се спасиш.

— Но как?

— Дай ми ключовете от апартамента си.

— Защо?

— Ще видиш. — И Розен самичък взе ключовете от джоба му. — Къде си скрил лицето на престъпника?

— Не! — изплаши се Бартош, защото си спомни какъв страшен вид имаше онзи човек.

— Това е единственият изход — каза Розен и предпазливо излезе.

Той беше прав. Това беше единственият изход. По радиото вече съобщаваха как изглежда Бартош. И молеха гражданите да помогнат за залавянето на опасния престъпник. Но предупреждаваха, че лицето може да бъде въоръжено. Бартош чу как в съседната стая хазяйката разгъва онзидешния вестник със съобщението за годежа му. С ужас разглежда снимката му. Ако знаеше само, че опасният престъпник е в жилището ѝ, зад стъклената врата. Той бързо се отдръпна в ъгъла и загаси лампата. Седна на тъмно срещу огледалото. Заразглежда лицето си. Високо чело и малка брадичка, донякъде мек и учтив израз — това лице няма да му послужи за нищо. Почти се зарадва, когато Розен се върна. Ласкаво пое в прегръдките си чантата с лицето на Урбан. Забърза с колелата си към таксито, което ги очакваше на улицата, нахлупил шапка ниско над бившото си лице.

ПРЕСТЪПНИК

И гласът му се промени. Сега беше по-дебел и по-груб. А предишното му лице се разпадна. Все пак Розен не беше толкова сръчен хирург, а и трябваше да се приспособи към необичайните условия за занимаващия се с аборти акушер в предградията, който им зае малката си операционна. Пръстенът с розовия бисер едва стигна за заплащане на сметката. Оздравяването трая дълго. Бартош бавно свикваше с новото си лице. Но Розен не можеше да свикне с него. Бартош виждаше, че приятелят му от ден на ден става все по-хладен и по-тъжен.

— Не биваше да го правим, Бартош — каза му той една вечер, когато раната вече беше заздравяла напълно. — Прости ми.

— Би трябвало да ти благодаря... — каза Бартош с чудовищната усмивка на лицето и му подаде ръка.

— Не. Аз не мога... — заяви Розен и си отиде, сякаш го беше страх. Без да стисне ръката му.

И не беше само той. Седмици наред хората го отбягваха още отдалеч. По четири пъти на ден трябваше да показва фалшивите си документи на полицаите и да чува как децата подвикват след него и как жените си шепнат:

— Прилича на убиец!

Никъде не го приемаха на работа. Беше готов да постъпи дори на строеж. Навсякъде майсторите се бояха от него.

— Не мога да търпя побоища в предприятието си — му отговоряха често. Връщаха го с извинения. Нощуваше под мостовете и в обществените спални, хвана въшки и гладуваше. Бавно харчеше последните пари, които му беше дал Розен. Веднъж, когато беше страшно огладнял и не виждаше изход, се опита да посети Нарциса. Не го пуснаха да влезе, но му предложиха пред вратата топла супа. Отиде да чака пред клиниката. Пред него минаха всички: сестрите, колегите и колата на Кирхенбрух. Пай сетне се появи и Розен, но не го позна. Явно Бартош се беше слял напълно с новото си лице. Той тъжно се

запъти към предградието. Може би правеше грешка. Досега винаги се мъчеше да се задържи в буржоазните квартали, при солидните предприятия. Навярно трябваше да си опита късмета в подземния свят, на някое от местата, посещавани от престъпници. Чувствуваше, че отстъпва, приспособява се към лицето си, отказва се от дребнобуржоазните си предразсъдъци. Отби се в кръчмата, за която беше чувал вече под моста. Прочута кръчма, в която най-малко три пъти на нощ ставаха побоища и където ходеха само най-смелите.

— Щом ония не ме обесиха, може пък тия да ме прободат — каза си с отчаяние той.

Само че в кръчмата никой не го обиждаше. Посрещнаха го любезно и внимателно. През последните дни Бартош се беше научил да ходи с олюляващи се крачки, с ръце в джобовете и с каскет на тила.

— Бира с ром — каза колкото се може по-грубо той. И веднага за него се лепна някаква жена.

— Ти не си ли тукашен? — притисна се до него тя.

Рязко я отблъсна. Видя, че от съседните маси го наблюдават. Там бяха наседали младежи все с лица на убийци, някои от които носеха кафяви ризи с червени ленти на ръкавите и на тях — странен пречупен кръст.

— Нацист или социалист? — седна при него един от тях. — Трябват ни мъже на място. Ела с нас, ние ще спасим света.

— Ще спасите само търбуха си... — извика един младеж откъм наливния пулт. Слаб блондин със зачервени очи. Удариха го с халба по главата. Но на масата под прозореца той явно имаше приятели. Започна се бой по всички правила. Кръчмарят незабавно загаси лампите в цялото заведение. Мъжете се удряха един друг, докато не чува, че навън спря полицейски камион. Всички хукнаха да бягат. Бартош тичаше редом с мъжа с кафявата риза, който преди малко беше седнал при него. Изглежда, той бе началник на останалите, защото когато навън видяха, че кърви, веднага се погрижиха за кола и искаха да то откарат в болница.

— Но къде? Нали вчера пристигна от Нюрнберг? Никой не бива да разбере, че е във Виена.

Началникът им беше в безсъзнание. Някой бе забил джобния си нож в рамото му чак до дръжката. Кръвта се просмукваше вече през ръкава му.

— Сам ще го превържа. Аз съм лекар! — заяви решително Бартош.

Съгласно медицинската клетва бе длъжен да спаси всекиго. Дори най-злия убиец. А тогава Бартош изобщо не разбираше от политика.

Откараха го в помещенията, където живееха. Държаха се учтиво с него, заставаха мирно и вдигаха ръце, като че ли имаше бог знае какъв чин. И наистина, ако се съди по лицето, той би трябвало да има още по-висок чин от ранения им началник. Така Бартош стана лекар на СА.

Няколко седмици след това Хитлер окупира Австрия. Награждаваха заслужилите. Бартош за втори път се срещна с министърката на здравеопазването. Той вече носеше кафява риза с безсмисления знак. Министърката едва не припадна, когато му подаваше ръка. А преди това при годеща не му обръщаше внимание.

„Този свят принадлежи на Кроячите“ — мислеше Бартош, когато го разведяха из старинните зали на министерството. На Кроячите, които са си избрали правилен път. Той все още не можеше да свикне със своя авантюризм, нито да се замисли по-сериозно за всичко. Та нали преди беше гладен и нямаше къде да спи и едва сега седи на топло, разполага с власт, каквато никога не е имал, хората треперят пред него, а евреите се отдръпват от тротоарите. Разбираше, че всичко това не е съвсем правилно. Нали беше станал човек за нещо друго, нали никога не бе одобрявал убийствата, грабежите и насилията. Но не си беше избрал сам тази партия. Нима човек наистина е играчка на своето лице, каприз на ембрионалното развитие, на безсмислието на природата, на разстройството или отравянето на майката по време на бременността или на съединяването на способностите, унаследени от прадедите? Нима човек може така просто да се преобрази, щом му се смени маската като на маскарад? Та това е невъзможно!

— Аз не съм лош — казваше си Бартош в кабинета. — Не искам да имам нищо общо с тези хора, въпреки че ме смятат за техен. Трябва да се върна при приятелите си. При Розен, при Нарциса и... — Изведнъж видя, че всъщност няма много приятели. Но заради това няма да се свързва с кафяворизците, които изтезават и мъчат пленниците си.

— Проверка при професор Кирхенбрух — съобщи му часовоят пред вратата с вдигната десница. — Той е еврейско-болшевишки

плутократ, който покровителствува враговете ни — добави поверително той.

— Това не ми е известно — каза Бартош по-скоро на себе си, когато вече седеше в колата. Реши, че сега е времето да покаже какъв е в действителност, какви са истинските му качества. Ще направи жест, ще спаси Кирхенбрух, ще го очисти от обвинението. И ще изхвърли нацистките му сътрудници. Може би бившите му приятели ще го познаят. Но когато работеха заедно, той нямаше слабост към жестовете. Никой от тях не можеше и да подозира такъв е всъщност Бартош. С болка осъзнаваше това. Преди той водеше обикновено и жалко съществуване на човек със средни възможности, от което нямаше никаква полза. Гангстерският живот все пак му беше помогнал в нещо. Ще се опълчи срещу гангстерите, рамо до рамо с Кирхенбрух, Розен и приятелите си от Прага.

Само че професорът го прие със значка на ревера и вдигната ръка. Разбира се, той не можа да познае бившия си асистент. Развеждаше го из клиниката, като че ли беше казарма.

— Самото Провидение ни изпрати фюрера... — каза той. И го заведе на чашка френски коняк в жилището си. Самият той не бивало да пие. — Камъни. Всеки миг имам болки — оплака му се.

— Просто не ви е вкусно в новото време. Не искате да пиете за здравето на фюрера... — чу се да казва Бартош. Беше му приятно да унижава бившия си шеф.

— Пазил ме господ. Фюрерът преди всичко. За фюрера! — каза Кирхенбрух и си напълни чашата догоре. Жена му доведе Нарциса. Страхуваха се. Бартош повтори наздравицата. Искаше да напие Кирхенбрух, който му подражаваше във всичко. Бяха си сменили ролите, сега Барюш свиреше първа цигулка. И това му харесваше.

— За фюрера — повтори той за кой ли път и спечели уважението на професора, като му зададе няколко въпроса относно техниката на операцията. — Сега вече май няма да каните министърката на своите соарета — заяви той. — Вчера я арестувахме. А с нея и останалите господа. — И назова по име неколцина от гостите, присъствували навремето на годежа му. Те все повече се страхуваха от него. Изглежда, знаеше всичко за тях. Госпожа Кирхенбрух само протягаше отчаяно заключените си ръце, защото вече не можеше да стане. След двадесетата наздравица професорът получи криза. Наложил се да го

откарат, защото се гърчеше от болки. Бартош нареди да извикат санитаря от операционната и качиха професора на количката, която все още помнеше. Изпрати след него съпругата му.

— Не така си представям един професор на новото време — каза грубо той. — Нашите мъже са юнаци. И трябва да са издръжливи... — Бе останал сам с Нарциса. — И така, кога ще се оженим? — попита я отново. Искаше да го каже с предишния си глас, меко и нежно, искаше пак да си поиграе на влюбен и да я изненада с всички детайли, които помнеше само той. Къде се бяха целунали за първи път и къде бяха ходили да играят тенис, как се беше държала, когато я отвлече в жилището си. Искаше да ѝ каже всичко, да ѝ довери мъките си, да се посъветва с нея. Но успя само да повтори отново: — Кога? — Изкрещя тази дума, както крещеше в двора на казармата. Приблужи се към нея. Нарциса припадна. Той напусна клиниката. Видя, че е пленник на лицето си.

КРЪСТОСАНИЯТ ОПИТ

През следващите месеци нямаше по-благонадежден и по-строг комисар от него. Доставяше му удоволствие да контролира прочутите виенски професори, чиито имена лекарите от цял свят произнасяха с благоговение. Бартош им крещеше. Те трепереха от него, без дори да е казал дума. По вида му личеше какво представлява. В службата не го чакаха много молители. Беше се прочул с това, че веднага заповядваше да ги арестуват. По такъв начин уреждаше всички молби по късата процедура. Затова веднъж беше изненадан от едно странно посещение.

— Някаква еврейска свиня... — рапортува му на висок глас адютантът тиролоец.

В кабинета влезе отслабналият Розен. На челото си имаше парче лейкопласт, а едната му ръка беше пъхната в превръзка през врата.

— Розен?

— Името ми е Розенцвайг — каза бившият му приятел, без дори да посмее да седне. — Наричах се Розен само от търговски съображения.

Бартош се усмихна. Виж ти. Всъщност и прочутият хуманист професор Кирхенбрух е бил расист като Хитлер.

— И какво желаете? — попита строго той.

— Не очаквах, че ще ми говориш на „вие“. Трябва да се махна оттук. Вече два пъти бях подложен на разпит, нападнаха ме на улицата, нямам работа, нито пари, нито квартира...

— Също като мен. След твоята операция.

— Само че аз ти помогнах... — каза умолително Розен.

— Не чакай благодарност от мене — развика се Бартош. — На приказките ти никой няма да повярва. А благодарността ми е вече чужда. Както и другите качества на предишното ми лице. — Той дори не можеше да говори тихо. — Промених се, Розенцвайг. Сега съм съвсем друг човек.

— Но това е безсмислица. Глупост. Та човек не може да се промени с хирургическа намеса. Ако сме зависими от външния си вид,

по-добре да се самоубием още при раждането. За какво ще са тогава волята, стремежите, талантът ни? Най-добрите хора биха били аристократите, щяха да съществуват висши и нисши раси, гърбавите щяха да се застрелват, всичко щеше да се наследява: способностите, умът, характерът, влеченията. Човечеството щеше да тъпче на едно място, не би могло да съществува никакво развитие, човекът би бил играчка на съдбата. Та това е невъзможно.

— Комунист! — излая Бартош, който вече знаеше елементарната политическа терминология.

— Това още не е комунизъм. Но ако допусна, че в развитието не вземат участие обществото и средата, които мога да променя, тогава трябва да вярвам на фашизма...

— А това не ти е по вкуса, нали, евреино? — попита Бартош и позвъни. — На мен пък ми харесва.

Дотичаха двама мъже от стражата.

— Не, лъжеш се. И ти имаш в себе си толкова сили, колкото всеки човек, за да превъзмогнеш съдбата си, да се възпротивиш на...

В тоя миг го ритнаха в стомаха. Той се сви на пода, но после се втурна навън и скочи през отворения прозорец на коридора. Счупи си главата на паважа.

Естествено Бартош не замисляше подобно нещо. В него отново се обади старото лице. И той заповяда да му донесат всичко, писано за генетиката, за наследствените и придобитите качества, за този основен проблем, който досега му се струваше толкова далечен и който, както отведнъж установи, всъщност е най-важен за всеки от нас. От проучванията го изтръгна неговият групенфюрер.

— Поздравявам те, приятелю — каза групенфюрерът, в чието лице Бартош позна ранения си другар по маса от кръчмата. — Подслушвахме всичко, което каза на Розенцвайг. Остана верен. Имаме ти доверие. — Шефът седна и му предложи цигара. — Затова мога да ти съобщя решението на най-висшите инстанции. Възложена ти е тайна мисия. Ще заминеш за Прага.

Бартош бе снабден с дипломатически документи и замина още на следващия ден. Но без кафява риза. След дълго време отново пътуваше в тъмен костюм, а в куфара си носеше фрак. Тайната мисия беше много проста. Трябваше да извърши убийство. В сазавските гори се криел някакъв инженер с радиопредавател, който насъсквал немския

народ срещу партията и фюрера. Трябваше да го застави да млъкне. Освен фрака носеше със себе си пистолет със заглушител и списък на най-близките сътрудници. Чехия го очарова. Когато минаваше през Табор, усети, че очите му се изпълват със сълзи. Но никой не го заговори. Дори никой не седна в неговото купе във влака.

„Сега трябва окончателно да реша — каза си Бартош. — До този момент само сътрудничех, само разпитвах и крещях. Сега трябва да убивам. Всъщност аз не убих Розен. Това беше самоубийство. Досега не съм изцапал ръцете си с нито една капка кръв. Никога не съм одобрявал убийствата. Дори още като студент ръководех подписните акции срещу смъртното наказание. А сега трябва да убия невинен човек. Не — казваше си той. — Та това е глупост. В Прага изобщо няма да се обадя в службата. Ще избягам и ще се укривам, па ако ще и на Апашкото мегданче. Не вярвам, че не бих могъл да победя лицето си. Сигурно и Крояча отдавна е превъзмогнал лицето си на светец и е станал черковен крадец или вече е в затвора заради някой обир на храмови скъпоценности. Сигурно набожната маска не го е оправила, както мене не бива да ме развали маската на престъпника.“

Слезе на Смихов. Остави куфара си в гардероба за багаж и потегли с трамвая за Вършовице. Броят на вилите се беше увеличил, временните постройки бяха по-разкрасени. Бързото въоръжаване бе излекувало донякъде раните от кризата. Бартош отиде право при Марион, без да му хрумне дори, че сигурно ще я уплаши лицето на някогашния ѝ приятел. Само че Марион не живееше вече в своето общежитие. Публичният дом се ръководеше от една възрастна пълна жена, на която ѝ липсваше горният ляв резец.

— Новотна ли? Та тя е в затвора. Осъдиха я на дванадесет години... Нима не знаете? Затвориха цялата банда, всички, които навремето бяха обрали Занаятчийската банка. Здравата ги окошариха. Само водачът им духнал някъде във Виена. А ти откъде идваш, приятелю? — попита го старата с наивна подозрителност и повика най-изисканото си момиче, което не изглеждаше никак мръсно.

— От Берлин — отвърна Бартош. — От францисканското братство. Трябва да посетя отчето, дето му викат Хопала...

Момичето се дръпна от него с писък.

— Отец Хопала ли? Той вече не идва при нас. — Собственицата на публичния дом се прекръсти. — Този човек се превърна в истински

светец. Казват, че в манастира по цели дни я карал само на хляб и вода, спял на пода и се молел и денем, и нощем. Дори се говори, че правел чудеса. Няколко тукашни жени се помолили над нещата, които той бил докоснал, и се изпълнило всичко, каквото пожелали. Той е свят човек.

— А в Берлин не знаят ли за това? — попита с ново подозрение недотам мръсната девойка.

— Май не знаят — отвърна Бартош и побърза да си отиде. Разбираше, че тук вече не е в безопасност. Най-късно след два часа жените ще го издадат на тайните агенти. Бързо се запъти към трамвая. Мина почти ти-чешком покрай собствениците на вилчките, които поливаха градините си отвъд Ботич, като че ли до тях не стърчаха жалките колиби и като че ли във Виена евреите не се хвърляха от прозорците.

„Не ми остава нищо друго“ — каза си той в трамвая. Не можеше да се избави от собственото си лице. Щом лицето на светец е превърнало Крояча, тоя професионален убиец и разбойник, в светец, то и бандитското лице ще направи от Бартош убиец. Друг изход няма, всички наоколо непрекъснато го убеждават, че е така, никой не му вдъхва надежда, няма с кого да се свърже, в Прага може да отиде само при шефа на нацистите, за да извърши своето първо престъпление.

— Купихме всичко в тая страна — добросърдечно се усмихваше шефът. — В Министерството на отбраната сме поставили наши приятели. Дори мишка да изшумоли, някой ще ни обади. Страхуват се от болшевиките. Там е капиталът ни. За по-секретните задачи, разбира се, си имаме по-решителни момчета. Подготвяме ги за своя ден. Когато настъпи нашият ден. Затова грижливо ги крием. Ще проведете задачата си с най-добрия ни сътрудник. Той е човек, който не е запознат с нацизма, но е способен да направи каквото и да е. Вече отстрани няколко неудобни за нас лица. И нищо не се разкри. Можем да му се доверим.

Естествено това беше Крояча. Отведоха го при него в манастира. Използуваше новата си физиономия, за да се прикрива по-добре. Но предишната му личност, пречупена и разложена от нищетата в предградията, накрая беше надделяла и той се бе присъединил към новите гангстери.

— Не те упреквам в нищо — заяви Бартош, като видя, че отчето просто онемя при вида на бившото си лице. — Но погледни колко хора

при същите условия се борят срещу злото и несправедливостта, борят се, за да променят живота си, а оттам и за твоето спасение. И ти ги убиваш за това. Най-лош си от всички престъпници. Никога не биваше да се обявявам срещу смъртното наказание...

Крояча, облечен в свещенически одежди, понечи да извика, да скрие картите и чертежите, които бе извадил от сглобяемото столче за молитви. И Бартош стреля за първи път със съвсем новия си пистолет, който беше пренесъл през граница под фрака. Дотичаха другите сътрудници, започна престрелка, при която той избяга през някакъв таен коридор, свързващ манастира с близкия храм, и стигна при главния олтар точно в момента, когато агентите затрупаха тайния изход с една подземна експлозия. Те бяха толкова властни, че не се спираха и пред подобни мерки. Той виждаше, че настъпват срещу него откъм входа на черквата. Скри се зад колоните на храма, те започнаха да стрелят. Няколко молещи се жени извикаха от болка. Бартош побягна към изповедните. Скри се зад страничния олтар. Видя как два свирещи куршума одраскаха лицето на дървения ангел на отъмщението. Намери вратата за нагоре. Заклучи я след себе си. С това спечели време. Стълбата беше много стръмна и преследвачите не се осмеляваха да се изкачат след него. На амвона намери някакъв цивилен, който вдигна уплашено ръце и му подаде един ключ, като му сочеше с очи скривалището. Точно тогава отдолу пак започнаха да стрелят. Изглежда, бяха донесли лека картечница. Пазачът на склада беше ранен в гърба и се сгромоляса с главата надолу в дълбините на храма. Бартош внимателно отвори склада. Беше на амвона, който явно е бил превърнат в малка крепост. Сигурно са очаквали, че в Прага ще се стигне до улични боеве. Полицаите се обърнаха към него. Приканиха го по високоговорителя да се предаде. Той ги разпръсна с тежката картечница последен модел, която бърненският оръжеен завод едва преди няколко седмици беше представил да бъде изпратена в Берлин. Агентите бяха осведомени за всичко. Той откри бойниците в дебелите средновековни стени на храма. Разположи при тях оръжията. Те бяха последни модели, боеприпаси имаше за няколко дни. Лесно можеше да се съпротивлява срещу цяла армия, защото под стълбището беше открил и връзки гранати — противотанкови гранати. Лесно можеше да се съпротивлява срещу цяла армия, но не мислеше за това. Сегиз-тогиз поглеждаше към страничния олтар, който беше напълно

разрушен от експлозията. Не искаше някой да го изненада от манастира. Знаеше, че само оттам го заплашва опасност. От време на време стреляше към този таен изход. С това искаше да наруши и тишината, която го заобикаляше и която му се струваше толкова ужасна, защото беше същата онази тишина, обграждаща човек винаги когато влезе тук от шумната улица — обикновената всекидневна тишина в един храм.

Той пишеше. Не се отбраняваше, защото възнамеряваше да избяга или да извърши преврат. Защищаваше последните часове от живота си, преди да се самоубие, понеже искаше да напише цялата истина. Трактат за човешките качества.

---

[1] Квартал в Прага. Б. пр. ↑

[2] Лечебно средство срещу мускулна треска и болки в ставите.
Б. пр. ↑

[3] Булевард в центъра на Прага. Б. пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.